

- “ Օ՛ր այլ քեզ մնայ դուստրը գողոյն անօրէն ” .
“ Դու յԵստուծոյ արին հարեր ըզծարաւ ”
“ Սըրիժահան երկնից ցասմանց ահեղ քէն ”
“ Բզկործանմանդ դրոշմեաց երգումն կենազրաւ ” .
“ Տէգ յաջն ուի գլուխ իւր սաղաւարտ լուսարձակ ”
“ Ի ճախրասլաց թըռչի ի թեւս անդ հողմոց ” .
“ Յերկաթ սարիս կապին կանայք եւ կուսանք ”
“ Սիւնք տապալին եւ բարձրամուր դիտանոց ” :

Յ . ՄՈՆԻԳՈՅ

Թարգմանեալ նոյնայանգ տողիւք իտալականին .

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆիրտէվսի և իրեն Շահ-Նամե քերթաւոր :

Պարսից մեծահամբաւ բանաստեղծը՝ մանաւանդ թէ ըսեմ հոմերոսը՝ Բպուլ-Գասըմ-Մանսուր Ֆիրտէվսի , ծնաւ Թուզի մօտ Շատապ աւանը : Իր հայրը Տիքանի ընտանիքներէն մէկն էր , որոնք կալուածատեր էին հին Պարսիկներէն առաջ եկած , և մասնաւոր խնամք մը ունէին իրենց ընտանեաց պատմութիւնը անկորուստ պահելու :

Իսկ պարագան անոր համար յիշեցինք , որպէս զի լաւ իմացուի թէ ինչ պատճառաւ Ֆիրտէվսի Պարսից ժամանակագրութեան վրայ բանաստեղծութիւն գրեց : Իր դաստիարակութիւնը , ինչպէս կը տեսնուի՝ շատ խընամքով եղած պիտի ըլլայ . որովհետեւ արաբերէն լաւ գիտէր , որով իր նոյն լեզուով գրած բանաստեղծութիւնները ժամանակ անցնելով Պաղտատի աւմիրապետներուն արքունեացը մէջ գրտնուող երևելի հանձարներուն շատ զարմանալի երևցան . լաւ գիտէր դարձեալ Բէհլէվի ալ , որն որ Լըռելեան գաւառներու մէջ իբրեւ պաշտօնական լեզու կը գործածուէր : Իր տղայութեւ համար կը պատմուի թէ շատ ուսումնասէր է եղեր . իրեն մեծ զուարճութիւն մը եղած էր ան ջրանցքին քովն նստիլ որ իր հօրը երկիրները կ'ողողանէր . և որովհետեւ ջրին բռնութեանը դէմ առ-

նող թումբը պարզ հողէ ու փայտի ճիւղերէ շինած էր , անոր համար գետին յանկարծական աճելէն երբեմն կը պատուէր , և ասիկայ իրեն մեծ ցաւ կը պատճառէր : Ֆիրտէվսի շատ կը փափաքէր որ ան թումբերը քարէ շինուէին , ու չէր գիտեր որ օր մը իր այս փափաքը պիտի կատարուէր , քայքայ մահունէն ետեւ : Եւն ժամանակներէն ի վեր Ֆիրտէվսի իրենց նախնի դիւցազանց պատմութեանը վրայ կը սարապէր , և մտքին մէջը կ'երկնէր ան դիւցազներգութիւնը շինելու որ իր անունը պիտի անմահացընէր :

Բսանրութեւ տարուան կարգուելով երկու տղայ ունեցաւ մէկը աղջիկ ու մէկալը մանչ , որուն մահը բանաստեղծիս սիրտը անանկ կոտորեց , որ իր անձկութեանը ատեն հառաչելով կը կանչէր : “ Իսկ պատանին , երբոր երեսու-
” նուեօթը տարուան եղաւ , աշխարհ-
” քէս համ չառնելով , մեկնեցաւ զը-
” նաց , գնաց և միայն թողուց ինծի
” ցաւ և տրտմութիւն . սիրտս ու աչ-
” քերս արեան մէջ ընկղմեց . լուսոյ
” աշխարհքը գնաց ինքը , որ իր վշտա-
” գնեալ հօրը տեղ մը պատրաստէ ,
” շատ տարիներ անցան վրան , ընկեր-
” ներէս մէկն ալ չմնաց : Լըքերը բա-
” ցած իմ վրաս կը նայի որդիս , և
” իմ ուշանալուս համբերութիւնը կը
” հատնի . վաթսուներհինգ տարուան
” եմ ես , իսկ ինքը երեսունուեօթը տա-
” րուան էր և առանց հրաժարականը
” տալու մեկնեցաւ ի ծերունւոյս ” :

Նոյն ատենները Պարսից վրայ՝ ազնվիտ ըսուած ցեղը կը թագաւորէր . աս տոհմիս երկրորդ թագաւորը Սահմուտ , որ իր դարուն ամենէն աւելի պատերազմասէր և զօրաւոր թագաւորն էր , կը ջանար միանգամայն ամէն տեսակ արհեստները ծաղկեցընելու . իր արքունիքը իրօք ճեմարան մը դարձեր էր , բանաստեղծները հայրենասիրութեամբ վառուած՝ իրենց նախնեացը քաջութիւնները կ'երգէին , և կամ իլիսթէմի դէերու (Գեմ) դէմ ըրած պատերազմները :

Նոյն միջոցին երեցաւ Ֆիրտէվսի , և ի սկզբան շատ ընդդիմութիւններ կրեց իր նախանձորդներէն . և մեծապէս դժուարութիւններով միայն կրցաւ թագաւորին սիրելի և մտադրութեանը արժանի ըլլալ : Իսկապէս իր բարեկամներէն մէկը արքունեաց մէջ զօրաւոր ըլլալով՝ Սուլթանին ներկայացուց իր իլիսթէմի և Իսֆէնտիարայ միջավէպերը : Թագաւորը աս նոր հագներգութեանս վրայ զարմանալով , զինքը իր արքունեաց եօթը բանաստեղծներուն ներկայացուց : ()ր մըն ալ հրաման տուաւ որ յանպատրաստից բանաստեղծութիւն մը ընէ ի պատիւ իր Սաղ սիրականին : Բանաստեղծը այնպիսի կերպով մը լմնցուց իր գովեստը որ թագաւորը հիանալով՝ իրեն Ֆերփէվի կամ Դրափաթին մականունը շնորհեց :

Պարսից թագաւորները խել մը ատենէ ի վեր ետեւէ էին այլ և այլ գաւառներու մէջ եղած աւանդութիւնները մէկտեղ հաւաքելու : Եւ մտածութիւնս թագաւորական ցեղերուն մէջի եղած նախանձորգութիւններովը հանդերձ , դարէ ի դար ու ցեղէ ի ցեղ անցաւ , բայց Սահմուտայ պահուած էր ամբողջական կատարումը : Եւ բանիս համար այնպիսի բանաստեղծ մը կը

փնտռէր որ պատմութեան ալ հմուտ ըլլայ , միանգամայն երիտասարդ որ կարենայ գլուխ հանել աս տաժանելի աշխատութիւնս իր ողջութեւն ատեն : Եւ պատճառաւ երբեմն երբեմն իր քովի բանաստեղծներուն պատմութեւն անցք մը կամ դէպք մը կ'առաջարկէր որ ոտանաւորի վրայ առնեն , և վերջապէս Նասարին յանձնեց որ աս աշխատութիւնս գլուխ տանի . բայց երբ անիկայ ատեն չունենալը պատճառելով Ֆիրտէվսիին թողուց , Սահմուտ ալ իրեն վրայ ունեցած մեծ համարմանը համեմատ մեծ յուսով իրեն յանձնեց աս աշխատութիւնս : Բայց Շահ Նուէին կամ Թափա-որայ Գրիին յարգը լաւ ճանչնալու համար , հարկաւոր է քանի մը տեղեկութիւններ տալ :

Երբորդ դարուն ատենները Պարսից թագաւոր մը տէրութեանը ամէն գաւառներէ ժողովել տուեր էր հին թագաւորներու վրայօք ժողովուրդներէն պատմուած բաներն կամ խօսքերը . աս գործոյս Սասանեանց վերջին թագաւորը Խոսրով նորէն ձեռք զարկաւ և յանձնեց իր գիտուններէն մէկուն , որպէս զի քննէ աս հաւաքմունքս . բայց անիկայ Բէհլէվի լեզուով գրեց իր գործքը , որ ինչպէս բառին նշանակութեանէն յայտնի է , սահմանափակներէն եկած լեզու մըն էր պարսիկ և սեմական լեզուաց խառնուրդներէն ձևացած :

Եւ ատեններս յարձրկեցան Սրաբաքիք Պարսկաստան , մէկ ձեռքերնին Սուրան միւս ձեռքերնին սուրը բռնած , և տիրեցին Պարսից , որով և աս պատմութիւնն ալ իրենց ձեռքն ինկաւ . և թէպէտ ամբողջ երկիրը բռնեցին , բայց իրենց ազդեցութիւնը հաւասարապէս ամէն գաւառները չհասաւ . այն գաւառները ուսկից որ Բէհլէվին առաջ եկած էր , որովհետեւ յատուկ ազդութիւն մը չունէին , շուտով նոր տէրերուն բարուցի ու լեզուին հետեւեցան , և ընդհակառակն արեւելեան գաւառներու մէջ ոչ երբէք մուտք գտաւ Սրաբաքիք լեզուն : Զեռաւոր գաւառներու կուսակալները գրեթէ անկախ եղան Պաղտատի կա-

1 Պարսկերէն արձգ բառը գրախոս կը նշանակէ . մեր Պարսիկ ու Յունաց παραδεδεωτος բառերուն մեծ նմանութիւն ունի . միայն թէ Պարսիկք և Յոյնք այս բառով ադին գրախոսը կը հասկընան , որ մեր Պարսիկը մեզի հիմա ճիշդ չհամապատասխանէր :

ռավարութեան, և իրենց պզտի արքունիքները Պարսիկ բանաստեղծներով լեցուեցան, որ ամենայն կերպով զիրենք կը խրախուսէին: Ըտեն անցնելով, եկաւ Եղուպ որդին՝ Էյզայ որ առաջուց կաթսայագործ էր, վերջէն գողութեմ ձեռք զարկաւ, ետքը զինուոր, ետքը ետքն ալ բոլոր Պարսից իշխան և թագաւոր եղաւ: Եսիկայ սաստիկ թշնամի էր Երաբացուոց, և թէպէտ ամենեւին գիտութիւն չունէր՝ բայց լաւ ըմբռնեց թէ ինչպէս կրնար իր կողմը քաղաքականապէս զօրացնել աղգային աւանդութեանց ազդեցութեամբը, որ զՊարսիկները իրենք իրենց աչքին առջև մեծ համարել կու տային. ասոր համար հրամայեց իր վեզիրին որ պարսկերէն թարգմանել տայ ան աւանդութեանց գիրքը:

Բայց Ֆիրտէվսին առաջ եղած գրութեանքները կորսուեցան գացին. ասիկա Ֆիրտէվսին հանձարոյն մեծութեանը նշանն ու արդիւնքն է. վասն զի կարգէ դուրս հանձար մը միայն կրնայ մոռցնել տալ իրմէ առջինները և անոնց յիշատակը, և աւելի դժուարին բան՝ որ ամբողջ ժողովրդեան մը ընդունելի ընել տայ իր գրութեանքն ու իր բանաստեղծութիւնը, փոխան ան ռամկական երգերուն, որ ժողովրդեան մը այնչափ սիրելի է, որչափ իր ծննդեան երկիրը: Եւս. բան զառջինները գերազանցող բանաստեղծութիւնն է ահա Հակ-Նաֆէ կամ Թագաւորաց Գիրքը:

Սահմուտ՝ Ֆիրտէվսի բնակարանն մը պատրաստել տուաւ, որն որ իր առանձին պարտէզին հետ կը հաղորդուէր. պատերուն վրայ ամէն տեսակ զէնքեր նկարուած էին, ինչպէս նաև վազրեր, փիղեր, տաճիկ ուղտեր, ձիեր, Երանի և Թուրանի դիւցազունքն ու թագաւորները:

Երբոր կը լնցընէր իր դիւցազներգութեան մէկ մասը՝ թագաւորին կը յանձնէր, որն որ արևելեան ոճով, այսինքն թմբկօք և պարուք կարգացընել կու տար, և կը հրամայէր որ ամէն մէկ հազար երկտողին հազար ոսկի ըն-

ծայ տրուի իրեն, բայց Ֆիրտէվսին խնդրէր որ ամբողջ ստակը դիւցազներգութեան լմննալէն վերջը առնուի: Բայց շատ չանցաւ Ֆիրտէվսին դեմ թշնամութիւններ դուրս ելան իրեն եղած շնորհներուն պատճառաւ. ասոնց մէջ էր նաև վեզիրը, որ Ֆիրտէվսին ուզածները շատ անգամ չէր կատարեր: Եւ օրէն սկսեալ Ֆիրտէվսին՝ թէպէտ Եսիոյ ամենէն ճոխ և բազմահարուստ արքունեաց մէջ կը բնակէր, բայց ամենէն աւելի ողորմելի էր անցուցած կեանքը: Որչափ որ աւանտեղի և այլանդակ էր աս բանս, բայց կարծես թէ իրեն փառքը աս անգութ իշխանին պատճառաւ դուրս ցատքեց, որն որ իրեն հացը լեղիով կը շաղուէր: Եւսոր համար Ֆիրտէվսի բանաստեղծութիւնը տխուր և մաղձոտ մտածութիւններով լեցուն է, և որոնք իր գրէն կը զեղանին. և ով որ մատենագրիս սրտին գաղտնիքը իր մտածմունքներէն կ'ուզէ հասկնալ, սիրտը կ'ելլէ տեսնելով ան սաստիկ ցաւը, որոնք աղուոր քօղով մը ծածկուած են, բայց ոչ բոլորովին:

Սակայն Ֆիրտէվսի անունն և փառքը նոյն ատենները սկսաւ ամէն տեղ տարածուիլ, և ժողովուրդը իրենց հին գրոյցները թողած՝ Ֆիրտէվսին գեղեցիկ տողերը կը սորվէին, զորոնք ինքը իր տառապանաց և թշուառութեանց բանտին մէջ կը գրէր: Բայց նախանձը, որ միշտ հանձարները կը հալածէ, զինքն ալ հանգիստ չթողուց. իր թշնամիները զինքը կը բամբասէին՝ որ իր գրութեանքն մեծ մասը ուրիշ աղբիւրներէ կը հանէ. աս բանիս մէջ իր բարեկամները զինքը պաշտպանեցին, և մէկ խիստ վիճաբանութեան մը ետքը երկու կողմանէ ալ միաբանեցան որ պատմական դէպք մը առաջարկեն իրեն որ նոյն օրը ոտանաւորի վրայ առնէ. Ֆիրտէվսի ըսածնին գլուխ հանելով թագաւորին առջև կարդաց և զամէնքը զարմացուց. այս բանս այն միջոցին պատահեցաւ որ իր որդին կորսնցուց, որուն մահը, ըսինք, զինքը սաստիկ խոցեց:

Լորբոր իր քերթուածը լմնացուց , Սահմուտ հրամայեց վէզիրին որ փիղ մը ամբողջ բեռնաւորելու չափ ոսկի խաւրէ իրեն . բայց իշխանը իր անհաշտ ատելութիւնը առաջ տանելու համար այնչափ բաներ ըրաւ , ինչուան որ հաւնդեց թագաւորը՝ որ արծըրթի պզտի գումար մը խաւրէ ոսկւոյն տեղ : Բանաստեղծը տեսնելով որ յոյսը պարապ ելաւ , արծաթին մէկ մասը բերողին շնորհեց , մէկաւ մասը Բյազին որ թագաւորին սիրականն էր և իրեն բերեր էր ընծային աւետիսը , իսկ մնացածովն ալ Քոթա ըսուած ըմպելիքը գնեց , ըսելով որ Սուլթանին ըրած ընծային հարկաւորութիւն չունի :

Լորբոր աս խօսքս թագաւորին ականջը հասաւ , սաստիկ բարկանալով երգունցաւ փիղերու ոտքին տակ ձգել տալ զՖիրտէվսին . և իրաւքնէ բանաստեղծիս կեանքը մեծ վտանգի մէջ էր , թէ որ ինքը չփութար թագաւորին բարկութիւնը զիջեցնելու : Պաշտէն վաւերացնելով՝ շատ կերպով ջանաց ցուցնել թէ ինքը անիրաւ տեղը աս բաներս կը քաշէր . և ամէն տեսակ կասկած փարատելու համար , թագաւորական մէկթին պատերուն վրայ՝ Սահմուտին վրայ երկու տող գովեստ մը գրեց . նոյն միջոցին ալ ծածուկ իր համբաւաւոր երգիծաբանութիւնը կը շարագրէր . որ երբոր լմնացուց , լաւ մը կընքած Բյազին յանձնեց , որ քսան օրէն ետքը միայն թագաւորին ձեռքը տայ : Փութաց մէկէն մեծահամբաւ ծերունին իր ճամբորդութեան գաւազանը ձեռքն առած , ամենասիրելի աղջկանը հետ մէկտեղ ոտքով Սաղանտուրան փախչիլ . որուն թագաւորը՝ քերթողին արժանեացը համեմատ ընդունելութիւն ըրաւ , ու բաժնուելու ատենն ալ մեծամեծ պարգևներ տուաւ :

Ինչէ վերջը Ֆիրտէվսի Պաղտատ գնաց , ուր ամիրապետին հաճոյք մը ընելու համար , արաբերէն դիւցազներգութիւն մը շարագրեց . բայց Սահմուտ հոն ալ զինքը հանդարտ չթողուց . անանկ որ բռնադատեցաւ Վուլիսդան

փախչիլ . որ նոյն միջոցին իր մտերիմ բարեկամներէն մէկուն ոստիկանութեանը տակն էր , և որուն միջնորդութեամբը թողութեան արժանի եղաւ թագաւորէն :

Ենեւելու մօտեցած՝ ազատութիւն ունեցաւ Պարսկաստան դառնալու , բայց ասով հանդերձ ուզեց Ֆիրտէվսի նորէն տեսնալ ան գաւառը ուր որ անծանօթ՝ բայց երջանիկ կերպով անցուցեր էր իր մանկութիւնը . սակայն հազիւ թէ իր տեղը հասաւ , խեղճը մեռաւ հոն : Իր դիակը վերջին հալածանք մըն ալ քաշեց . շէյխը չուզեց իր վրան աղօթք ընել , իբրու թէ ինքը բոլոր կեանքը անցուցեր էր կրակապաշտից վարքը գրելով :

Լորբոր քաղքին մէկ դռնէն դուրս կը հանէին տիուր դաքաղը , միւս դռնէն կը հասնէին ան ուղտերը , որոնք թագաւորին խաւրած 100,000 ոսկին կը բերէին : Ֆիրտէվսին աղջիկը թէպէտեւ աղքատ էր մնացեր՝ բայց ազնուութեամբ մը հրաժարեցաւ անկէ , որով և ան ստակը գործածուեցաւ Ֆիրտէվսի ընտանեացը վերաբերող ջրանցքին քարէ թումբ մը շինելու :

Ֆիրտէվսին վարքին մէջ կարծես թէ Խասսոյի պատմութիւնը կը կարգաս . այն մեծ ու թշուառ բանաստեղծը՝ որ երկար ատեն նեղութիւն քաշելէն ետքը , կը մեռնի ան միջոցին՝ Լորբոր յաղթանակին հանդէսը կը պատրաստուի :

Բյա է ահաւասիկ ան բանաստեղծին վարքը՝ զորն որ բոլոր Պարսկաստան կը մեծարէ , իբրեւ ազգային պարծանաց պահպան ու ինքն իսկ ազգային պարծանք մը : Իր այն քերդուածին համար երսունըհինգ տարի աշխատեցաւ Ֆիրտէվսի , ինչպէս ինքն ալ կ'ըսէ : Բայ վաղանցուկ բնակարանիս մէջ 35 տարի աշխատեցայ գանձ մը ստանալու համար . բայց որովհետեւ իմ մտատանջ աշխատութիւնս պարապի գնաց , անոր համար շահ մը չգերին ինծի ան երեսունըհինգ տարիները , :

Բայց Ֆիրտէվսին փառաց լրումն

տուաւ Պ. Ս. Գաղղիացի արեւելագէտը, ի պարսիկ բնագրէն թարգմանելով զՀաճ-հաճ գաղղիարէն արձակ լեզուաւ, զոր և 1838^{ին} սկսաւ փառաւորապէս ու ճոխութեամբ տպագրել բնագրաւն հանդերձ, ընծայելով զայն առ Սուրբ-Պետրոս Փիլիպպոս : Բայտէս թագաւորի մը անուամբը գրուեցաւ Շահ-նամէն, ու թագաւորի անուամբ մ'ալ ծանօթացաւ այն Եւրոպիոյ՝ որ ճանցաւ թէ Սիւա ալ ունի, և կրնայ ալ եղեր ունենալ իրեն դեռ նոր հոմերոսները :

ՀԱՆՈՍՈՒԹԻՒՆ

Իր կամ Արայ Հայկազն¹ :

Բրդ անոնք (հոգիները) հասածնուն պէս՝ մէկէն Աբեսիսին երթալու են . մարգարէ մընախ զանոնք կարգաւ կը կեցընէ, ետքը Աբեսիսին ծնկուրներէն կ'առնու վիճակները և կենաց օրինակները, կ'ելլէ բարձր բեմ մը՝ կ'ըսէ . “Հարկէն աղջիւն Լաթետիս օրիորդին խօսք . Վիշ ատենուան հոգիք, մահկանացու ազգին երկրորդ մահաբեր շրջանին ըսկիզբն է . դեւ ձեզի պիտի չվիճակի, հապա դուք պիտի ընտրէք դեւ . ով որ առաջ վիճակի, առաջ ընտրէ կեանքը որով պիտի մնայ ի հարկէ . իսկ առաքինութիւնը՝ տիրօղ չունի, զոր եթէ պատուէ մէկը կամ արհամարհէ, ըստ այնմ աւելի կամ պակաս պիտի ունենայ իրմէն . մեղքը ընտրողին է, իստուած անմեղ” : Իսկ ըսելով, կը նետէ վիճակները ամենուն վրայ, և ինչ որ ամէն մէկուն կ'իյնայ նէ՝ ան կ'առնու . բայց թէ ուր, անիկայ չթողուր . ով որ մէյմը առնու նէ, անոր յայտնի կ'ըլլայ քանիւրորդ առաւ : Իսկ ետքը կենաց օրինակները առջենին կը դնեն գետնին վրայ, հիմկու եղածներէն խիստ շատ, և տեսակ տեսակ են, թէ ամէն կենդանեացը և թէ մարդկանց կեանքը առ

հասարակ : Ս ասն զի մէջերնին բռնաւորութիւններ կայ, որը շարունակ, որն ալ ճամբուն մէջ աւրուած և յաղքատութիւն, յաքսոր և ի մուրացկանութիւն վերջացած : Եւն նաև ընտիր մարդկանց կեանք, որը տեսքով և աղուորութեամբ, և ուրիշ ուժով և քաջութեամբ, որն ալ ծնողաց և նախնեաց առաքինութեամբ, ասանկով բարեհամբաւ եղած : Եւն պէս ալ կանանց : Ս Ի հոգիին դաս մը չկայ, որ հարկ ըլլայ ուրիշ կեանք մը ընտրողին ուրիշ կերպ ըլլալու . իսկ ուրիշ բաները՝ իրարու և մեծութեան աղքատութեան հետ, որն ալ հիւանդութեանց և առողջութեան հետ խառնած են . կայ ալ որ ասոնց մէջ տեղն են : Հոս է ահա, որպէս թուի, ով սիրելի Վաւկոն, մարդուս բոլոր վտանգը . ուստի և խիստ հոգալու է որ ամէն մէկերնիս ուրիշ ուսմունքներուն անփոյթ ըլլալով, աս ուսմանը խնդրող և աշակերտ ըլլայ՝ որով կարենայ սորվիլ ու գտնել՝ ով զինքը կարօղ և գիտուն պիտի ընէ, որ աղէկ ու գէշ կեանքը ճանչնալով՝ կարելիներէն միշտ ամէն տեղ լաւագոյնը ընտրէ, քննելով թէ բոլոր հիմայ ըսուածները, իրարու հետ մէկ տեղ և զատ զատ առնելով՝ կեանքը ինչպէս առաքինի կ'ընէ . և գիտնալ թէ աղուորութիւնը աղքատութեամբ կամ մեծութեամբ հանդերձ և հոգւոյ ունակութեամբ մը՝ ինչ չար կամ բարի կրնայ գործել . և ազնուականութիւն և անտոհմութիւն, ռամկութիւն և իշխանութիւն, ոյժ և տկարութիւն, սրամտութիւն և բթամտութիւն, և ամէն հոգւոյն վրայ բնական եղած այսպիսի բաները և ստացականները՝ մէկտեղ իրարու հետ որ խառնուին՝ ինչ կրնան գործել . որպէս զի աս ամենէն կարենայ խորհիլ և ընտրել, հոգւոյն բնութեանը նայելով, յոռեգոյն և լաւագոյն կեանքը՝ յոռեգոյն ըսելով ան՝ որ զհոգին անիւրաւագոյն ըլլալու կը տանի . իսկ ուրիշ ամէն բանի երթաս բարով ըսէ . զի տեսանք որ ի կեանս և ի մահու աս է լաւագոյն ընտրութիւնը : Իսկ կարծիքը ա.